

GYÖNGYÖM, VIRÁGOM (III.)

BRASNYÓ ISTVÁN

4.

Az érthetőség szempontjából könnyebb lenne felvázolni egy Krausével eltöltött estét, éles, már-már teátrálisnak is mondható mennyezeti megvilágításban, szigorúan zárt fénynyaláb alatt, míg az, aki vele tölti üres estéjét — a kert felől, a nyitott ablakon át jellegzetesen nyirkos, komposztzagú levegő áramlik befelé, sőt talán még kacsáol is van a közelben (erre az időnként fel-felerősödő zihálásból lehetne következtetni, ami a tömött kacsá légsövébe került kukoricaszemtől is eredhet), de a lóistálló szaga teljesen felismerhető, azonosítható, bár csupán elenyésző százaléku ammóniákpárát lehel minden egyes lélegzetvételnélkor a tüdőbe —, alig látható, sőt teljességgel láthatatlan, mert szinte egyáltalán nem lehet megkülönböztetni egy párnázott székre vetett, sötétlő ruhacsomótól, kopottas esti öltözéktől, s hogy válaszait jobbára csak merő hallgatással érzékelteti, valójában nem is kötheti le Krause figyelmét, pusztá jelenletével nem is indíthat el gondolatmenetet: tapasztalatlan vagy morózus kedvű társalgó, bár életkora jóval túl lehet az ötvenen vagy a hatvanon, ettől tovább már nemigen merészkedhetne a sötéthez szokott szem sem. Krause mindenesetre színpadias pózt ölt, vagy éppen tetszeleg, réges-rég látott színházi előadásokból igyekszik feleleveníteni valamelyik negatív vagy pórul járt hős szerepét — a darab, amelyből a részlet származik, kétségkívül olaszos, patetikus, riasztó árnyakat vető, semmiképpen sem hétköznapi, mintha egészen a padló alatt burjánzana, s innen védhetetlenül csak a visszhang hatolna a cselekmény középpontjába: tulajdonképpen melyik cselekménybe? Itt ugyanis nélkülözhető mindenfajta cselekmény, kívül helyezhető a lámpa fénye által

befogadott körön, és valahogy így hangzik a meghatározhatatlan dikció:

— Most új utakat is választhatnánk magunknak, akár a kétségbeesetten vándorló hollók. Én még emlékszem azokra a vadászesztélyekre, amikor a megjelentek még bizonyosat tudhattak egymásról — no, nem, nem, a hölgyekre itt nem gondolok, csupa sejtetem volt még a ruhájuk is, pedig néhányukat elég sokan ismerhették, hanem hát a diszkréció! —, azután meg mindig nagyon is szépen összejött a társaság.

A terem, a helyiség vagy a szoba sarkából csak alig hallható mozgolódás erre a válasz, mintha macska fészkelődne vagy valaki keresztbe vetett lábát váltaná — kifényesedett, bolyhosodni kezdő kelme susogása —, esetleg frissen megsodort cigaretta nyálazásának a hangja hallatszik, ahogyan a nedves ízlelőszemölcsök végigfutnak az alig kitapintható papír pár milliméternyi felületén, egy vékony sávot, tulajdonképpen a semmit nyálazva ujtól ujig és vissza, ám az előadó a legokosabban teszi, ha mindezt hallgatásnak tekintti, áthatva az iménti, már említett zihálástól, amely egy tömött kacsatól, sőt, mire a hallás megszokná, sokkalta valószínűbb, hogy egy, a szomszédos szobában tartózkodó moribundustól származik, akivel még nem volt alkalma összeismerkedni, de ahogy előbbre és előbbre haladunk a történelemben, történetben, vagy csupán ebben a hibátlan és selyemként tapintható űsz közepi sötétedésben, egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy fölösleges volna ilyenmire vesztegetni az időt, amennyiben ez az ismerkedés ennyit várathatott magára, nyugodtan áthajolhat a végsőig ismeretlenbe, óhatatlanul bekövetkező önmegismerésébe, önpercipiálásába az anyagnak, bár túl az érzékek határán, úgyhogy csak azt lehet rá mondani, miszerint *van*, múltja és jövője valamiféle homályos vagy aligha kiagyallható átalakulásokban lappang, amelynek eléggé fontos tényezője lehetne az idő, de hol van az idő, az az idő...

— Azután meg eléggé nehéz volna pontosabban behatárolni, hogy valamennyi alkalommal határozottan miről is folyhatott a szó (a kéz árnyéka itt valami magasságot sejtet, a mennyezet sarkáig szökik fel, mintha bizonyos régiókat vagy legalábbis színvonalat jelölne, közölne vagy adna meg, talán tévesen, sőt elbizonytalanodva, már-már csupán kinyúlva az emlékezet hullámveréséből, végzetesen felerősödő sodrásából — segélykérően? beletörődve? még mindig küszködve? —, ám végtére mégis elfogadja magát

olyannak, amilyen, valaki prédájának vagy gesztusai alakítójának, egy pillanatra mintha még a szenvedélye is csillapodna, kényszerű legyintéssé egyszerűsödne, végét szakítva mind az adott borongásnak, mind a múló lelkesedésnek), de néha még eszembe jut, hogy egy esetben kénytelenek voltunk néhányan távozni — honnan is? —, annyira ízléstelenné és trágárrá fajult a társalgás: valaki szakadatlanul arról beszélt, hogy az utcán a lámpa alatt egy idős hölgyet látott, amint a szükségletét végezte, s utána papírral tördelte magát, amit egy fiatalabb nyújtott át neki, képtelen és idegítő jelenet volt, teliszófolva valami undorító perverzítással, nem, visszataszító kéjgeléssel: emberünk alaposan be lehetett szeszelve, és mindenkit ezzel a mélytudati értesülésével traktált, zaklatott, személyes élményként kényszerítve a többiekre a legkevésbé sem személyest, akkora aprólékossággal ecsetelve, habzsolva a részleteket, hogy mindenki kénytelen volt nem csupán elhinni, hanem maga elé is képzelni, mint valami látomást; úgyhogy akkor felke-rekedtünk és nekivágtunk az éjszakának, jobb helyet szeretünk volna találni, szellemi feloldódásra vágyódók, és csak utóbb hallottuk a lövéseket — hármat vagy négyet, oly gyorsan ismétlődtek, akár valami vezényszóra felcsattanó sortűz, s ennél fogva nem lehetett pontosan meghatározni, hány is volt —: gondolhattuk, hogy sértődöttségünkben utánunk lövöldöznek, pedig arról volt szó, hogy valaki megunta a szószátyár barátunkat, s kivonszolta az udvarra, majd egyszerűen szétlőtte a fejét — hát azért volt szükség olyan sok golyóra. Különbön honnan tudhatta volna meg az ember, hogy mi rejtőzött azokban az első önműködő, csőtöltésű browningpisztolyokban, amelyeket addig nem is igen volt alkalmunk látni, mindenesetre újdonság számba mentek a dobtaras fegyverek után. — Krause itt mintha határozottan válaszra várna, de nemcsak a válasz, hanem az esetleges kérdés is újból elmarad, csupán a kívülről beható zihálás erősödik már-már fenyegető, nem, figyelmeztető méretűvé, amit azonban egyikük sem vesz tekintetbe, talán mindkettőn külön-külön burookban, léglabdacsban élhetnek, akár a vízipók, s a kettejüket elválasztó közeg egyáltalán nem alkalmas szóbeli véleménycserére: inkább mutogatniuk kellene vagy jelbeszéddel közölni egymással pillanatnyi ötleteiket? — bár a sötétbe húzódott társnak még a bőrszíne sem sejlik fel, és cigarettája parazsa is oly távol van az arcától, hogy inkább vakuló, véletlen fénynek látszik, pislákoló, röpkülő szemcsének, mint eleven izzásnak.

Azután ez is kihuny, valahogy belefakul, belefeketedik környezetébe, Krause pedig, miután belső zsebében megtapogatja tárcáját, folytatni szeretné imént megkezdett gondolatmenetét, de csak akadozva, súrolódva talál utat a szavak között, akár a lovas szánkó a megolvadt hóban, s e képtől máris mintha köd szivárogna befelé a nyitott ablakon, fokozatosan homályosítva el a lámpa fényét, mintha párával vonná be kívülről a búrát: a jelenet átváltozni készül, későbbi vagy sokkalta korábbi eseményben szándékozik feloldódni, mint a rossz tintával írt írás a vízbe hullt papíron valami frontáttörésnél, amikor a hadilevéltár teljes anyaga a felfeszegetett és összezúzott ládákból kiszolgáltatva sodródik szerete a szélben, a lapok felvert éjszakai madarakként özönlik el a szántásokot, lapulnak meg a barázdák vizeiben, mintha a káromkodó katonákat követnék, akik innen jóval lőtávolon kívül bukácsolnak, s különben is ekkorra már bealkonyodott, vagy egyszerűen a másik, sötét és sáros oldalára fordult a világ, oly hirtelenül, hogy nem is jutott már idő rohamot indítani vagy visszavetni, egyszerre megbillent a föld egyensúlya a túlerő előtt, minden feljegyzés egybehangzóan ezt tanúsítja; tehát a lapok az éjszakai eső és a szél paskolása alatt neki-nekiiramodnak, a rossz minőségű és elázott, nyirkos papírt hangtalanul üti át a száraz kórók ágboaga, akár valami nagy távolságban kilőtt puskagolyó, annyira fáradtan és erőtlenül, már a dörrenést sem hallani mögötte, illetve szakadatlanul fel-felerősödvé tör ki valami dörgés a nyugati ég-alj alól — az összezúzott arcvonal egyik, magát átvágni igyekvő szárnya vonulhat ott visszafelé vagy talán a foglyokat lövöldözik fejbe, a lámpák fényénél rendellenesen alkonyati színűre változtatva a pocsolyák már sötét felszínét. Most ugyanaz az este a házban: csupa felvont szemöldökű árnyék a falon, tisztí bojtok suhannak és csapódnak szinte szelesen a levegőben, a vállrojtók összesodort szálai pedig a kitért ablakon be-becsapódó légáramlat ütemére lengenek, akár a végleg megkésve kibomlott arany barkák, s valaki törzstiszti kézfejjével az ebédasztalra terített szakadozott térképet csapdossa — úgy fest az egész, mintha eltévedt szúnyogot szándékozna széjjellapítani a papíron, s a többiek áhítattal figyelnek hiábavaló iparkodását.

Az ablakok alatt meg mintha örökös lenne a ládbogás, csizmák tocsogása a földből kiázott téglákon, miközben a strázsák vonítása egybehangzana a kutyákéval, messziről feltörő, gyűlölete és

félelmet keltő hang — egyáltalán hol lehetne itt akár fél évszázad múltán is aludni, rászedve vagy legyőzve, amikor méreg serked ki az ember ujján a körme alól, és senki sem képes felegyenesedve járni többé, hanem bukott testtartással menekül át az utcákon, szerencsére sehol sincs fény, és az éjszaka fellegektől terhes, ahogy ez a vesztett csaták után szokott lenni, hogy keserítse a győztes diadalát: ha lehuppan lováról, hát ő maga is sárba tocsosan, s hiába néz körül, hogy egy hulla köpönyegében törölje meg lábbelijét; a hely elhagyatott, s úgy fest, mintha a hirtelen beköszöntött őszön kívül semmi egyéb figyelemre méltó sem történt volna a világban, amelyben különben is aligha lehet eligazodni, csupa elnagyolt terep, kaptató és ugrató, váratlanul felszínre törő út, ahol rendre elakadnak a szekerek, akár valami végtelen folyamagyban, és ekkor elképzелhetetlen fuldoklás veszi kezdetét, mindennél erőfeszítéstől prüszkölő igavonó és az erőlködéstől latyakba térdeplő ember, akiknek léte megmerül az átázott és felhígult földben, mintha valamennyi teremtmény örökre elveszítette volna lába alól a szilárd talajt, ami már emlékezetben sem igen volna felidézhető. Egy kézlegyintéssel tolvaj el magától a gondolatai vagy a megérezése által felkínált képet, Krause huzamosabban érzi most a földből felszálló párákat, kigőzölgéseket, melyek a kert felől áramlanak, a töviseikkel az estébe kapaszkodó rózsabokrok és az ágaikat sárba lógató, közönyösen meg-meglengető szomorúfűzfák közül — megmagyarázhatatlan temetői vagy kísérteties hangulat, amikor a levegőben már meglátszik a lehelet fátyla, és ideje lenne fűtésről is gondoskodni; szerencsére nem odahaza van, és jelenleg az utak is eléggé szilárdak ahhoz, hogy bármelyik pillanatban felkerekedjen, miután felöltött vagy esőköpenyt kerített a nyakába, és gondatlanul magára hagyja e kibontakozni vágyó látványt vagy jelenetet a katonai törzskarral: csupán a telefirkált vagy -vonalazott, összegyűrt és megtépázott térképet vinné magával az ebédasztalról, mint egyedüli — későbbi — értéket, napóleoni vagy inkább forradalmi háborúk emlékét, mert ha alaposabban belegondol, Napóleon, ismervé hadmozdulatainak és visszavonulásainak irányát, aligha tehette a lábát ebbe a házba.

Ez nem Borogyino.

Hanem mi?

Tehát marad a letört forradalom látomása, a széthulló, eltiport és megvert sereg, amikor szél támad, s akként lebegteti meg a sű-

lyos csipkefüggőnyt, akár valami szellőzni kiakasztott szoknyát, menyasszonyi ruhát, amelyben a nők nemzedékei kötötték frigyüket valakivel, valamiért vagy valami által, egyszerűen, elhaló elragadtatás, irgalom, megkönyörülés, beteljesedés, sugárzása azoknak a fogalmaknak, amelyek mindéig egyugyanazok maradnak, csak a tartalmuk, tetszőleges lényegük változhat szerencsésre, szerencsétlenre, balszerencsésre, érzékire vagy elutasítóra: csupa kiismerhetetlen állapota az emberi természetnek, vagy mindössze az adott testnek és tudatnak, a fény és a sötétség suholása a megveszekedett idegvégződésekkben, dúcokban; szóval, ismét az a mérget sugárzó ujj, amelyre kénvirágként rakódik a sejtelmes, és vele szemben a bárgyú, kézzelfogható lényeg, az önnönmaga elpusztítását fontolgató szándék ijedelem, riadtság — tükörképe annak, amivel megtelnek a zsigerek, s egészen az amaurosisig elfásítja a szemet, csonthéjú gyümölcsé szűkíti a koponyát, hogy mindent a jóval mérjen, a feltételezett jóval, kiürült álommal, a megmérhetetlen alkalmak lehetőségeivel, ezek felidézésével, felfedezésével, láthatatlan egybejátszásával, amikor megnyílik az ajtó, és a nyirkosságtól dermesztő levegőjű udvaron átfutott fejkendő — nem, fehér bőbitás —, kipirult, sóvárgó, magakellettő cselédlány közli:

— Parancsoljanak, a vacsora tálalva van.

Krause tulajdonképpen nem érti, főleg, amikor az ablaknak hátul állva a léghuzattól a függönyrojtok is a nyakába csapódnak; talán fehér, szűzmáriás lobogója ez az éjszakának, amelyet elszántan hordoznak meg, s ő, mint alkalmatlan jelenés ebben a törzskarban, véglegesen jelentéktelenné válik, évszázados papírok fölé görnyedő figurává, aki még csak ezután fog sokára és véletlenül megszületni — csupán egy fantázia itt, esetleg a sötét panorámából kibontakozó testi csalatkozás, hangulata az eredendő félreértésnek, amelynek tisztázására sem most, sem később, egyáltalán nem kerülhet sor: függve marad hát egy pókfonalon, s aligha tudható meg több róla, mint amennyit egy pók vérvörösen világító szeméből lehetne megjósolni, bár ha szerencséje kedvezőbb területre vezérli, nagy utakat tehet még meg az innen elhurcolt, kardvágásoktól összeszabdalt, öreg bútorok között.

De!

Te, te tétlen, tunya halandó, akit már örökre lekötöttek a tulajdon örömeid, akinek egyetlen gondja évszázadok túlélése! Honnan,

mely tájáról, mely sarkából, mely 'viharzáskjából törhetnének elő az égboltnak?

Kétséges, elodázható, törlőronggyal letörölhető vállalkozás ez a halálunk utáni pátoszl!

Mindenesetre visszatérünk abba a kellemes, aggok menhelyéről, szegényházból vagy akármely gyötrő közösségből kölcsönzött légkörbe . . .

Ahogy megfogom az összehorpadt alumínium tányér szélét, megérezem az oxidáció által kapott simaságát, s ugyanakkor szemem a kopás fényét kutatja, mert tudni szeretném, hogy vajon valóban az én tányérom-e ez: nevem kezdőbetűit ugyanis kés híján — mert kés már (mondják) nem való az én kezembe — elgörbült villám ágával egy alkalmas pillanatban, amikor nem fenyegetett az a veszély, hogy meglátnak, s ezért megrovásban részesülök, vagy egy hétre megvonják tőlem melegvízadagomat, eléggé kivethetően belekarcoltam az aljába: világosan ott kell állnia, hogy L. C., s míg kanalammal kopogtatni próbálok a tányér fenekén, évszázados újaim már nem engedelmeskednek; majd kórságomat megállapítandó, sőt tudatom mélyén cáfolandó, hiába kiáltok a legkülönbözőbb lexikonokért, ezt sem érti már senki — közben egyszerre megváltozik az idő, a havas udvaron ismeretlen emberek kutatnak valamit után, ásolapátot nyomnak a földbe, s kemény rúgásaik alatt enged is a fagyos talaj, majd miután egy lapátnyi avart sikerült felfeszegetniük, mintha megunták volna a műveletet, néhány lépésszel odébbmennek, és ugyanazzal a képtelen munkával próbálkoznak, amit eléggé nehéz lenne valaminek is nevezni: talán a felszín elszíneződését vizsgálják, hogy abból állapítsák meg, mi lehet a mélyben, pedig detektoros vizsgálattal jóval többre jutnának, mivel a szerkezet a legapróbb fémtárgyakat is jelzi, egészen a méhszájba felhelyezett acélspriláig vagy a beplombált fogakig, ám hátrányunkat itt semmiképpen sem tudhatnánk érvényesíteni; minden túl kerül azon a szellemi hatáskörön, amelyet egyetlen ember képviselhet, csak egyedül azt nem lehet pontosan meghatározni, hogy végül is mivel szemben . . .

Ily sok a világban a fájdalom!

Azután, hogy a tányér kiürül előttem — ahogy elfogyasztottam a felszeletelt kanalábé gyűlöletes és úszkáló kockáit —, végre egy elszánt és konok mozdulattal sikerül megfordítanom a szinte alumínium lappá csorbult edényt (a konok lé néhány cseppje vissza-

foghatatlanul egyáltalán nem kifogástalan állapotban levő ruházatomra hullik), akkor látom csak, hogy a tárgy nem az enyém, nem az, amelyet már oly rég megjelöltem vagy kézjeggyemmel láttam el, mert az alja tükörsima és alaposan összehorzsolt a rengeteg tologatástól, súrolástól, vagy ki tudja, mit szoktak tisztogatás céljából az ilyen edényekkel csinálni: ám ingatag gótikus betűim rajzolatának már nyoma sem látszik, egyszóval sohasem is lehettek itt, tehát valaki másnak — talán szerencsétlen halottnak — az edényét varrták a nyakamba, úgyhogy a kiábrándulástól ismét az ablak felé kell fordítanom pillantásomat, s akként teszek, mintha bármit is látnék az üvegen keresztül, s nem a képzeletem űzne belőlem csúfot.

A leves némi maradéka ősz szakállamba fészkelte magát, s amíg ezt tisztogatom vagy igyekszem eltávolítani, önkéntelenül is arra gondolok, hogy nem emlékezni talán ugyanolyan fontos lenne a számomra, mint mindent megtenni vagy elkövetni valaminek — jónak vagy helyesnek, sőt tévesnek — az érdekében, mert ha nem a tévedéseken edzem magamat, hogyan eredményezhetne az a mi-zéria, ami ÉN vagyok, pontos ítéletet?

Ha meg nem emlékezem, akkor ténylegesen nincs is szükségem sem következtetésekre, sem ítéletekre: odakinn akkor úgysem létezik biztos világ, csupán szakadatlan fogvatkozás, valami égitest időnkénti világlóása, Napé talán vagy Holdé? — fényük után alig-alig lehet különbséget tenni közöttük, talán egy pillanatra szeletnyi sötétség is beáll a Föld elbanyagolható sebességű forgásában, ily módon téve lehetetlenné bármiféle asztrognóvizst, asztrológiát, asztrolátriát.

Mindezek után azonban mégis feltétlenül lábra kellene állnom és átszólnom neked, vagy legalább integetnem, ha másként nem megy, hát akkor a falon keresztül — úgyhogy ebben a pillanatban — megérzésem szerint — már mindketten itt valahol tartunk, első sorban már arra is képtelenül, hogy kioldjuk bőrünk összecsomózott batyuját, ám egy régi, magasról szemlélt verőfényes dél-előtt még mindig képes volna feldúlni egész lényünket, kiszabadítani bennünket ebből a hihetetlen csomóból, amelynek sem oldási, sem kötési módját senki sem ismeri, s ez a váratlan fényesség úgy taposna rá önmaga el sem múlt pillanatára, ahogyan egykor egy lópatá tiport rá sárba hullt fehér kendődre, gyöngyöm, virágom!

Miattad azonban most kénytelen vagyok itt eltűvedni, oly erős

trachomás bántalmak vesznek elő, hogy szinte már nem látok egyebet az előttem meredező két nyugtalan lófűlnél, s mindegyre csak ebből igyekszem kiolvasni céltalan utazásom jelenlegi feltételeit: vak lovam elővigyázatosan, időnként a porba szaglászva porosz-kál velem keresztül a világon.